

O PROBLEMACH TŁUMACZENIA POŚWIADCZONEGO POLSKICH DOKUMENTÓW SZKOLNYCH

Artur Dariusz KUBACKI, dr
Instytut Filologii Germańskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. gen. S. Grotta-Roweckiego 5, 41-200 Sosnowiec
kubart@post.pl

Abstrakt: Niniejszy artykuł poddaje analizie problemy tłumaczenia poświadczonych dokumentów szkolnych z języka polskiego na język niemiecki. Na wstępie podjęto próbę zdefiniowania dokumentu urzędowego oraz udzielenia odpowiedzi, czy dokumenty szkolne są także dokumentem urzędowym. Ponadto w artykule zdefiniowano, co oznacza tłumaczenie poświadczonych dokumentów, i ustalono, jakie dokumenty szkolne mogą być przedmiotem tłumaczenia poświadczonego. Tłumaczenie polskich dokumentów szkolnych nie jest możliwe bez znajomości systemu edukacyjnego w Polsce. Po jego przybliżeniu omówiono szczegółowo problemy translacyjne tłumaczenia dokumentów szkolnych, na jakie może napotkać tłumacz przysięgły w swojej praktyce. Są to: przekład nazw instytucji wydających dokumenty szkolne, tytułów zawodowych, stopni oraz tytułów naukowych, skal ocen z przedmiotów nauczania oraz z zachowania, nazw przedmiotów oraz formuł poświadczających posiadane przez absolwenta wykształcenie i jego uprawnienia. Podczas tłumaczenia mogą pojawić się także problemy terminologiczne spowodowane różnicami w systemie edukacji państwa języka wyjściowego i docelowego oraz trudności z przekładem elementów brachygraficznych.

PROBLEMS OF CERTIFIED TRANSLATION OF POLISH SCHOOL DOCUMENTS

Abstract: The author analyses the problems of translating school documents from Polish into German. At the beginning, he gives the definition for an official document and tries to decide whether school documents can be treated as official documents. Furthermore, he defines what the certified translation of documents is and establishes what kind of documents can be subject to it. As the translation of Polish school documents is not possible if one does not know the system of education in Poland, the author describes it and then he discusses in detail the problems of translating school documents. The most important problems in this respect are as follows: the translation of the proper names of institutions issuing school documents, the translation of vocational titles, degrees, academic degrees and academic titles, the translation of the names of school subjects, and the translation of statements about the level of education and qualifications. Finally, the author analyses terminological problems arising from the differences in education systems in Poland and in the German-speaking countries.

Uwagi wstępne

Coraz bardziej popularnym zleceniem w biurach tłumaczeń staje się przetłumaczenie świadectwa szkolnego i/lub dyplomu ukończenia studiów. Dzieje się tak przede wszystkim dlatego, że Polacy stają się otwarci na Europę. Możliwość podjęcia legalnej nauki i pracy w większości krajów Unii Europejskiej, a także tych państw, z którymi Polska podpisała umowę międzynarodową, spowodowała, że znacznie wzrosła potrzeba przetłumaczenia życiorysu, dokumentów szkolnych poświadczających uzyskane w kraju kwalifikacje oraz dokumentów potwierdzających zdobyte doświadczenie zawodowe. Oczywiście osoba, która powierza takie zlecenie biuro tłumaczeń, musi mieć pewność, że świadectwo szkolne lub dyplom będzie w danym kraju honorowane. Jeżeli zależy nam na zachowaniu przez taki dokument charakteru prawnego, to przekładu może dokonać wyłącznie tłumacz przysięgły.

W myśl art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1991 r., Nr 95, poz. 425) świadectwa i dyplomy państwowe wydawane przez uprawnione do tego instytucje systemu oświaty, tj. placówki kształcenia ustawicznego i placówki kształcenia praktycznego, zakłady kształcenia nauczycieli, kolegia pracowników służb społecznych oraz okręgowe komisje egzaminacyjne, są dokumentami urzędowymi. Aktem wykonawczym regulującym kwestie związane ze sporządzaniem oraz wydawaniem świadectw i dyplomów jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych (Dz. U. Nr 97, poz. 624).

W prawie nie ma jednoznacznej definicji dokumentu urzędowego. Definicję legalną dokumentu można znaleźć w Kodeksie karnym. Zgodnie z art. 115 § 14 k.k. „dokumentem jest każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym związane jest określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne”. Zatem istotnymi cechami dokumentu jest postać pisemna, wykonanie ręcznie lub wydruk, wyrażona myśl ludzka w postaci oświadczenia woli lub wiedzy, materiał, na którym dokument został wykonany, oraz autor dokumentu. Natomiast zgodnie z art. 244 Kodeksu postępowania cywilnego i art. 76 Kodeksu postępowania administracyjnego dokumentem urzędowym jest dokument sporządzony w „przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowiący dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone”. Dokument urzędowy stanowi więc dowód tego, co zostało w nim urzędowo stwierdzone. Jest sporządzany przez upoważniony organ i korzysta z domniemania prawdziwości (autentyczności dokumentu) oraz zgodności z prawdą tego, co zostało w nim urzędowo stwierdzone. Dokumentem urzędowym jest także dokument sporządzony przez organizacje zawodowe, samorządowe, spółdzielcze i inne organizacje społeczne w zakresie powierzonych im przez ustawę spraw z dziedziny administracji publicznej.

Do szeroko rozumianych dokumentów szkolnych należy zaliczyć wszystkie dokumenty wydawane przez szkołę. Będą to w szczególności świadectwa i dyplomy ukończenia nauki na jakimkolwiek etapie, a więc zarówno świadectwa ze szkoły podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej (zawodowej i średniej) oraz policealnej, jak i dyplomy uzyskania tytułu zawodowego lub stopnia naukowego. Dokumentami szkolnymi są także świadectwa dojrzałości (stara i nowa matura), świadectwa ukończenia studiów podyplomowych, doktoranckich i kursów dokształcających, dyplomy pierwszego

i drugiego stopnia specjalizacji lekarskiej, świadectwa czeladnicze i dyplomy mistrzowskie. Do kategorii dokumentów szkolnych można zaliczyć także wszelkie zaświadczenia wydawane przez szkołę, np. zaświadczenia o wynikach sprawdzianu na koniec szkoły podstawowej czy zaświadczenia o wynikach egzaminu gimnazjalnego.

Omawiając problematykę tłumaczenia poświadczonych dokumentów szkolnych, nie można nie zdefiniować pojęcia **tłumaczenie dokumentów**. W ślad za definicją Flecka (1999, 232) czynność ta obejmuje każdy przekład obcojęzycznego dokumentu, który w obrocie prawnym języka docelowego znajdzie zastosowanie w miejsce dokumentu oryginalnego. Istotne jest zatem, aby dokument przetłumaczony spełniał tę samą funkcję w kręgu kulturowym języka docelowego, jak oryginał w kręgu kulturowym języka wyjściowego. Tłumaczenie dokumentów ma cel i stanowi proces translacji ukierunkowany na odbiorcę (por. Fleck, 1999, 233). Świadectwo jest dokumentem przedkładanym w różnych instytucjach, zawierającym informacje o poziomie osiągnięć ucznia oraz uzyskaniu przez niego określonego wykształcenia. Z tego powodu powinno być przetłumaczone z należytą starannością i dokładnie odzwierciedlać zawartą w nim treść (por. Scheller, 2006, 277).

Fleck (1999, 232) proponuje, aby podczas przekładu dokumentów tłumacz generalnie odwzorowywał zewnętrzną formę oryginału, jednakże bez odwzorowywania elementów takich, jak podpis, odciski pieczęci, logo, godło. Elementy te powinny być przez niego opisane. Dzięki zaproponowanej przez Flecka zasadzie paralelności odbiorca tłumaczenia może z łatwością zidentyfikować każde miejsce w dokumencie sporządzonym w języku wyjściowym.

Przekład dokumentów szkolnych jest przykładem poświadczonych tłumaczenia dokumentów w rozumieniu Flecka, do którego w Polsce uprawniony jest wyłącznie tłumacz przysięgły. Oprócz uwzględnienia podczas tłumaczenia kwestii formalnych, jak odpowiedni opis wszystkich widocznych elementów dokumentu, tłumacz musi użyć właściwej terminologii charakterystycznej dla tego gatunku tekstu. W związku z tym może zdarzyć się, iż napotka on na problemy w ustalaniu ekwiwalencji związane z nieprzystawalnością polskich i niemieckich systemów edukacyjnych lub ich elementów.

System edukacji w Polsce⁹⁶

System edukacji w Polsce obejmował do września 1999 r. zazwyczaj 12 lat nauki. Pierwszym etapem kształcenia była 8-letnia szkoła podstawowa, po której można było ubiegać się o przyjęcie do szkół ponadpodstawowych: średnich ogólnokształcących (liceum ogólnokształcącego, technicznego albo profilowanego) lub średnich zawodowych (technikum, liceum zawodowego). W przypadku wymienionych szkół ponadpodstawowych nauka trwała od 4 do 5 lat.

⁹⁶ Opracowano na podstawie informacji zwartych w suplemencie do dyplomu część B pkt. VIII: Informacje o krajowym systemie szkolnictwa wyższego wg rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2008 r. w sprawie rodzajów tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów i wzorów dyplomów oraz świadectw wydawanych przez uczelnie (Dz. U. z 2008 r., Nr 11, poz. 61). Zgodnie z postanowieniami Procesu Bolońskiego, podjętymi na Konferencji Ministrów w Berlinie w 2003 r., do dyplomu ukończenia studiów wydawany jest suplement jako szczegółowe uzupełnienie opisu wykształcenia absolwenta.

Reforma oświaty w 1999 r., oprócz zmian programowych, wprowadziła również nowe typy szkół: 6-letnią szkołę podstawową, 3-letnie gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne: trzyletnie liceum profilowane, 4-letnie technikum, szkołę zawodową o okresie nauczania od 2 do 3 lat oraz 2-letnie liceum uzupełniające i 3-letnie technikum uzupełniające (dwa ostatnie typy szkół przeznaczone są dla absolwentów zasadniczej szkoły zawodowej). W okresie przejściowym równolegle działały szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne. Łączny czas nauki do momentu ukończenia szkoły dającej możliwość przystąpienia do egzaminu dojrzałości (matury) wynosi 12 - 15 lat, przy czym obowiązek szkolny kończy się po 9 latach nauki. Po zdaniu egzaminu dojrzałości (matury) absolwenci otrzymują odrębne świadectwo dojrzałości wystawione przez okręgowe komisje egzaminacyjne, upoważniające do ubiegania się o przyjęcie do szkoły wyższej. Do 2005 r. świadectwo dojrzałości było integralną częścią świadectwa ukończenia liceum ogólnokształcącego, liceum zawodowego i technikum.

W odniesieniu do szkolnictwa wyższego w Polsce istnieją zarówno państwowe (publiczne) szkoły wyższe oraz tworzone po 1990 r., niepaństwowe (niepubliczne) szkoły wyższe. Te ostatnie funkcjonują na podstawie zezwolenia właściwego ministra ds. szkolnictwa wyższego. Od 1998 r. powstają także państwowe i niepaństwowe wyższe szkoły zawodowe. Istotnym elementem przygotowania absolwentów do wykonywania zawodu jest realizacja obowiązkowych praktyk zawodowych w wymiarze 15 tygodni.

Studia wyższe i doktoranckie mogą być prowadzone jako stacjonarne (dzienne) i niestacjonarne (zaoczne). Podstawowym systemem studiów są studia stacjonarne, chyba że statut uczelni stanowi inaczej. Zasady przyjęć na pierwszy rok studiów są określane autonomicznie przez szkoły wyższe. Niektóre uczelnie organizują egzaminy wstępne, inne przyjmują na studia na podstawie konkursu ocen na świadectwie dojrzałości, jeszcze inne – tylko na podstawie wpisu na studia. W przypadku większości kierunków – zgodnie z Procesem Bolońskim – obowiązuje podział na studia pierwszego (licencjackie lub inżynierskie), drugiego (magisterskie) i trzeciego (doktoranckie) stopnia. Tylko ściśle określone kierunki, np. lekarskie, prawo i teologię, można studiować wyłącznie na jednolitych studiach magisterskich. Studia doktoranckie trwają nie dłużej niż cztery lata.

Absolwentom szkół wyższych (zawodowych) nadaje się w Polsce następujące tytuły zawodowe (Tab. 1.):

Tab. 1. Nazwy tytułów zawodowych na podstawie rozporządzenia MENiS z dn. 19.12.2008 r.

Nazwa tytułu	Rodzaj ukończonego kierunku
Po ukończeniu studiów pierwszego stopnia trwających 3 - 3,5 roku	
licencjat pielęgniarstwa lub położnictwa	po ukończeniu kierunku odpowiednio pielęgniarstwo lub położnictwo
inżynier	po ukończeniu kierunków technicznych (z wyjątkiem kierunku architektura i urbanistyka), rolniczych, leśnych, a także innych kierunków studiów, jeśli przedmioty techniczne, rolnicze lub leśne stanowią nie mniej niż 50% ogółu zajęć dydaktycznych przewidzianych w planach studiów i programach nauczania na tych kierunkach, a także po ukończeniu kierunku inżynieria bezpieczeństwa przez osoby niebędące strażakami PSP
inżynier architekt	po ukończeniu kierunku architektura i urbanistyka
inżynier architekt krajobrazu	po ukończeniu kierunku architektura krajobrazu
inżynier pożarnictwa	tytuł nadawany strażakom PSP po ukończeniu kierunku inżynieria bezpieczeństwa w Szkole Głównej Służby Pożarniczej
licencjat	tytuł uzyskiwany w pozostałych przypadkach
Po ukończeniu studiów drugiego stopnia trwających 2 - 2,5 roku lub jednolitych studiów magisterskich trwających 4 – 6 lat	
magister inżynier architekt	po ukończeniu kierunku architektura i urbanistyka
magister inżynier architekt krajobrazu	po ukończeniu kierunku architektura krajobrazu
magister inżynier pożarnictwa	tytuł nadawany strażakom PSP po ukończeniu kierunku inżynieria bezpieczeństwa w Szkole Głównej Służby Pożarniczej
magister inżynier	po ukończeniu kierunków technicznych (z wyjątkiem kierunku architektura i urbanistyka), rolniczych, leśnych, a także innych kierunków studiów, jeśli przedmioty techniczne, rolnicze lub leśne stanowią nie mniej niż 50% ogółu zajęć dydaktycznych przewidzianych w planach studiów i programach nauczania na tych kierunkach, a także po ukończeniu kierunku inżynieria bezpieczeństwa przez osoby niebędące strażakami PSP
magister sztuki	po ukończeniu kierunku: aktorstwo, architektura wnętrz, dyrygentura, edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych lub muzycznych, grafika, instrumentalistyka, jazz i muzyka estradowa, kompozycja i teoria muzyki, konserwacja i restauracja dzieł sztuki, malarstwo, organizacja produkcji filmowej i telewizyjnej, realizacja obrazu filmowego, telewizyjnego i fotografia, reżyseria, reżyseria dźwięku, rzeźba, scenografia, taniec, wiedza o teatrze, wokalistyka, wzornictwo
magister pielęgniarstwa lub położnictwa	po ukończeniu kierunku odpowiednio pielęgniarstwo lub położnictwo
magister farmacji	po ukończeniu kierunku farmacja
magister	po ukończeniu kierunku analityka medyczna, prawo, prawo kanoniczne, psychologia, teologia
lekarz	po ukończeniu kierunku lekarskiego
lekarz dentyista (do 30.4.2004 roku - lekarz stomatolog)	po ukończeniu kierunku lekarsko-dentystycznego
lekarz weterynarii	po ukończeniu kierunku weterynaria

Aby uzyskać wymienione powyżej tytuły zawodowe student musi zaliczyć wszystkie przedmioty i praktyki objęte planem studiów, złożyć i obronić pracę dyplomową oraz zdać pomyślnie egzamin dyplomowy. W przypadku studiów na kierunku lekarskim, lekarsko-dentystycznym oraz na kierunku weterynaria podstawą do uzyskania tytułu zawodowego jest złożenie ostatniego wymaganego egzaminu.

Absolwent szkoły wyższej otrzymuje dyplom ukończenia studiów na określonym kierunku studiów, a także – na swój wniosek – również odpis dyplomu w języku obcym.

Stopniami naukowymi są stopnie doktora i doktora habilitowanego określonej dziedziny nauki w zakresie danej dyscypliny naukowej. Stopniami w zakresie sztuki są stopnie doktora i doktora habilitowanego określonej dziedziny sztuki w zakresie danej dyscypliny artystycznej (do 30.4.2003 r. w zakresie sztuki i dyscyplin artystycznych nadawane były kwalifikacje I i II stopnia będące podstawą do przyznawania uprawnień równoważnych stopniowi naukowemu odpowiednio doktora i doktora habilitowanego).

Stopień doktora nadaje się osobie, która posiada tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera, lekarza lub inny równorzędny, zdała egzaminy doktorskie w zakresie określonym przez radę jednostki organizacyjnej oraz przygotowała i obroniła pracę doktorską.

Do przewodu habilitacyjnego może być dopuszczona osoba, która posiada stopień naukowy doktora i uzyskała znaczny dorobek naukowy lub artystyczny, a ponadto przedstawiła rozprawę habilitacyjną. Czynności przewodu habilitacyjnego kończą się uchwałą rady jednostki organizacyjnej w przedmiocie nadania stopnia doktora habilitowanego.

Stopnie doktora i doktora habilitowanego są nadawane w jednostkach organizacyjnych szkół wyższych oraz w innych jednostkach badawczo-rozwojowych, które posiadają uprawnienia do ich nadawania, np. PAN.

Tytułem naukowym jest tytuł profesora określonej dziedziny nauki, a tytułem w zakresie sztuki jest tytuł profesora określonej dziedziny sztuki. Tytuły te nadaje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

Wybrane problemy tłumaczenia dokumentów szkolnych

Poniżej wskażę na problemy w ustalaniu ekwiwalencji podczas tłumaczenia dokumentów szkolnych przez tłumacza przysięgłego. Szereg trudności związanych jest – jak podaje Aleksander Masłowski⁹⁷ – z nieprzystawianiem do siebie terminologii i systemów nazewnictwa, które odzwierciedlają struktury organizacyjne istniejące w poszczególnych krajach. W szczególności problemy te odnoszą się do kwestii merytorycznych, a więc samego tłumaczenia, jak i kwestii formalnych, czyli poprawnego opisu elementów graficznych inherentnych dla tego typu dokumentu, jak np. godło państwowe, pieczęcie, fotografie, nalepki, nadruk flagi polskiej na świadectwie z wyróżnieniem oraz stopki wydawnicze na formularzu. W przypadku tłumaczenia dokumentów szkolnych trudności translacyjne mogą sprawić m. in. (1) nazwy własne, np. nazwy instytucji wydających

⁹⁷ Pracownik Centrum Informacji dla Naukowców Regionalnego Punktu Kontaktowego w Gdańsku, który brał udział w programie badawczym pt. *Tłumaczenie tytułów i stopni naukowych w ramach europejskich programów badawczych i funduszy strukturalnych* – www.programy.uni.wroc.pl (2.02.2011 r.).

dokumenty szkolne, (2) tytuły zawodowe, stopnie oraz tytuły naukowe, (3) skale ocen z przedmiotów i z zachowania na świadectwach i dyplomach, (4) nazwy przedmiotów szkolnych oraz (5) formuły poświadczające posiadane przez absolwenta wykształcenie i jego uprawnienia. Ponadto podczas tłumaczenia mogą pojawić się także problemy terminologiczne spowodowane różnicami w systemie edukacji państwa języka wyjściowego i docelowego, a także trudności z przekładem elementów brachygraficznych (skrótów i skrótowców), co pokazałem na przykładzie tłumaczenia niemieckojęzycznych dokumentów samochodowych (Kubacki, 2007) i dokumentów USC (Kubacki, 2011).

Problemy przekładu nazw własnych

W kwestii przekładu nazw własnych, takich jak nazwy miejscowości, województw, krajów związkowych w Niemczech i Austrii bądź kantonów w Szwajcarii wypowiedziałem się obszernie na łamach artykułu poświęconego problemom terminologicznym w tłumaczeniu uwierzytelnionym polskich i niemieckich dokumentów USC (Kubacki, 2011). Ponadto na łamach czasopisma dla tłumaczy *Lingua Legis* poruszyłem problemy tłumaczenia nazw instytucji polskiego i niemieckiego wymiaru sprawiedliwości (Kubacki, 2008) w oparciu o zalecenia *Kodeku tłumacza przysięgłego* (2005) PT TEPIS. W niniejszym artykule chciałbym jedynie zasygnalizować problem, jaki może sprawić przekład nazw instytucji wydających dokumenty szkolne, a więc nazw wszelkich instytucji edukacyjnych. Niezwykle przydatną analizę lingwistyczną w tej materii przeprowadził Jan Iluk (1992), który stwierdził, iż poprawne tłumaczenie nazw instytucji publicznych, w tym edukacyjnych, zależy od: (1) znajomości praktyki społecznej oraz zasad funkcjonowania określonych instytucji w ramach obowiązującego w danym kraju systemu społeczno-administracyjnego, (2) znajomości typowych struktur formalnych charakterystycznych dla poszczególnych nazw oraz (3) znajomości ich leksykalnej motywacji. Wśród istotnych różnic pomiędzy polskimi a niemieckimi stereotypami nazwotwórczymi warto zwrócić uwagę, jak słusznie stwierdza Iluk (1992, 57-58), na trzy różnice językowe, tj. (1) odmienną pozycję patrona szkoły lub uczelni w jej nazwie, np. w niemieczyźnie zazwyczaj w prepozycji, np. *Georg-August-Universität Göttingen*, *Humboldt-Universität zu Berlin*, zaś w polszczyźnie w postpozycji, np. *Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu*, *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*, (2) używanie przydawki *imienia* przy podawaniu patrona szkoły lub uczelni w polszczyźnie, co nie jest uzualne w niemieczyźnie, np. *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza* = **Universität namens Adam Mickiewicz* (*Adam-Mickiewicz-Universität* lub *Universität Adam Mickiewicz*), oraz (3) zamianę toponimu lokalizacyjnego wyrażonego przymiotnikiem w polszczyźnie na toponim lokalizacyjny wyrażony rzeczownikiem w niemieczyźnie, np. *Katolicki Uniwersytet Lubelski* = *Katholische Universität Lublin*, co jest zgodne z niemieckim wzorcem nazwotwórczym i brzmi w języku niemieckim o wiele bardziej naturalnie niż *Katholische Lubliner Universität*.

Oprócz powyższych różnic strukturalnych istotnych w procesie przekładu nazw instytucji edukacyjnych tłumacz powinien pamiętać jeszcze o tym, iż w większości przypadków w niemieczyźnie nie używa się przyimka przed toponimem lokalizacyjnym (z kilkoma wyjątkami uwarunkowanymi tradycją nominacyjną uczelni), np. *Abendgymnasium Flensburg*, *Fachhochschule Trier*, *Universität Leipzig*, ale: *Universität*

zu Köln. Wyjątek od tej reguły stanowią niemieckie nazwy z użyciem przyimka oddzielającego toponim określający region od toponimu określającego miasto, np. *Katholische Fachhochschule Norddeutschland in Osnabrück*.

Natomiast w przypadku obecności w polskiej nazwie dwóch jednakowych toponimów lokalizacyjnych, z których jeden określa region, a drugi miasto, tłumacz – ze względu na transparentność nazwy instytucji edukacyjnej w języku niemieckim – powinien posłużyć się strategią redukcji, czyli wyzerowania jednego ze składników nazwy (jednego toponimu), np. *Bielska Szkoła Ekonomiczna w Bielsku-Białej = Ökonomische Schule Bielsko-Biala*. Strategia ta nie dotyczy jednak takich nazw, w których toponimy określające region i miasto (siedzibę uczelni) w nazwie placówki edukacyjnej są różne, np. *Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach = Schlesische Medizinische Universität Katowice*.

I wreszcie problemem translacyjnym może być dość powszechnie występujący w polskim systemie edukacji zespół szkół, tj. połączenie szkół różnych typów lub placówek w jeden organizm. Taka konsolidacja zasobów edukacyjnych ma na celu umożliwienie organom je prowadzącym sprawne i efektywne zarządzanie tymi zasobami, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb i oczekiwań uczniów oraz ich rodziców. O ile w przypadku zespołu szkół ogólnokształcących można by wykorzystać niemiecki odpowiednik *Gesamtschule*, czyli szkoły zbiorczej skupiającej wszystkie trzy typy szkół ponadpodstawowych (*Hauptschule, Realschule i Gymnasium*), o tyle zespoły szkół kształcące w zawodach technicznych skupiają często różne typy szkół, np. *Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Chrzanowie* (obecnie *Powiatowe Centrum Edukacyjne w Chrzanowie*) obejmował: technikum mechaniczno-elektryczne o 5-letnim cyklu nauczania na podbudowie szkoły podstawowej oraz 3-letnie na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej, technikum mechaniczno-elektryczne - wydział dla pracujących, liceum zawodowe o 4-letnim cyklu kształcenia (po ukończeniu tych szkół absolwent otrzymywał świadectwo stwierdzające posiadanie tytułu robotnika wykwalifikowanego, pełnego średniego wykształcenia oraz uprawniające do wstępu na wyższe uczelnie po złożeniu egzaminu dojrzałości), zasadniczą szkołą zawodową oraz zasadniczą szkołą zawodową doksztalającą. Z dyskusji prowadzonej przez tłumaczy na forum internetowym proz.com wynika, iż nie ma jednolitej strategii tłumaczenia syntagmy zespół szkół na język niemiecki. Pojawiają się więc takie propozycje tłumaczenia, jak *Schulkomplex, Schulengruppe, Schulverband/Schulverbund, Schulzentrum, Schulgemeinschaft, Kollektiv der Schulen*. Niektóre z nich są bardziej akceptowalne językowo, inne zaś mogą całkowicie wprowadzić w błąd, np. *Schulkomplex* oznacza zwarty zespół urbanistyczny budynków szkolnych tworzących jedną całość kompozycyjną, zaś *Kollektiv der Schulen* przywołuje konotacje związane z systemem szkolnictwa w NRD. Prostym rozwiązaniem opisanego powyżej problemu translatorskiego może być użycie liczby mnogiej od wyrazu *szkoła (Schule)* dla oddania polskiego zespołu szkół w niemczyźnie. Rozwiązanie to jest zrozumiałe i nie narusza ani reguł semantycznych ani gramatycznych języka niemieckiego. Dlatego *Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Chrzanowie* można przełożyć za pomocą czytelnej nazwy *Mechanische und Elektrische Schulen Chrzanów*.

Problemy przekładu tytułów zawodowych, stopni oraz tytułów naukowych

Na początku należy wspomnieć o kilku wytycznych odnoszących się do sposobu tłumaczenia tytułów zawodowych, stopni oraz tytułów naukowych, które są (lub powinny być) drogowskazem dla tłumaczy przysięgłych. Zostały one opracowane przez różne gremia specjalistów, jednak nie mają one jednolitego charakteru i są niedoskonałe w praktycznym zastosowaniu.

Kodeks Polskiego Tłumacza Sądowego (1991, 19) nakazuje w § 38-41 zastosować następujące rozwiązania:

„§ 38. Obcojęzyczny odpowiednik stopnia, tytułu naukowego lub zawodowego obowiązuje w brzmieniu podanym:

1. w wykazie tytułów naukowych lub zawodowych opublikowanym przez międzynarodowe lub krajowe ciało normotwórcze;
2. w dzienniku urzędowym kraju języka źródłowego lub języka docelowego;
3. w dwustronnej lub wielostronnej umowie międzynarodowej opublikowanej lub nie opublikowanej;
4. w innym dokumencie wydanym przez kompetentne władze.

§ 39. W razie braku stopnia, tytułu naukowego lub zawodowego w wykazie opublikowanym przez ciało normotwórcze, dziennik urzędowy lub inny dokument wydany przez kompetentne władze lub po upewnieniu się co do braku tych źródeł, jednak nie usprawiedliwiając się brakiem dostępu do nich, tłumacz może dokonać tłumaczenia według własnego uznania, zgodnie z zalecanymi poniżej zasadami.

§ 40. Tłumaczenie stopnia, tytułu naukowego lub zawodowego powinno uwzględniać:

1. odmiennosc danego systemu organizacyjnego kraju języka źródłowego i prawo zachowania intencji autorów nazwy instytucji, jeśli jej ekwiwalent w języku docelowym mieści w zakresie pierwszego znaczenia i nie jest zasadniczo mylący;
2. podobieństwo nazw analogicznych stopni i tytułów w kraju języka docelowego, jeśli uwzględniający je ekwiwalent w języku docelowym nie koliduje bądź to z intencją autora nazwy w języku źródłowym, bądź to z zakresem znaczeniowym w tym języku;
3. zachowanie rdzeni łacińskich i greckich w elementach leksykalnych języka docelowego, jeśli ich pierwsze znaczenie nie różni się zasadniczo od znaczenia w języku źródłowym, zgodnie z zaleceniami Międzynarodowej Organizacji Unifikacji Neologizmów Terminologicznych;
4. podanie w nawiasie obok tłumaczonego stopnia lub tytułu jego odpowiednika w języku źródłowym jeden raz bezpośrednio po pierwszym jego wymienieniu w tekście tłumaczonego dokumentu”.

Natomiast w znowelizowanej wersji *Kodeksu tłumacza przysięgłego* (2005, 14) tłumaczeniu świadectw i dyplomów poświęcono zaledwie jeden paragraf, który stanowi:

„W tłumaczeniu dokumentów dotyczących wykształcenia należy zachowywać zasady opracowane przez Komisję Europejską, Radę Europy i UNESCO/CEPES, które nakazują przytaczać tytuły zawodowe, stopnie naukowe, nazwy szkół, uczelni i innych instytucji kształcących w brzmieniu oryginalnym i nie wyrażać żadnych sądów wartościujących ani stwierdzeń o równoważności poziomu wykształcenia, do czego w Polsce jest powołane Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej”.

Z przytoczonych powyżej uregulowań wynika, że nawet wśród członków Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS panuje rozbieżność co do sposobu postępowania podczas tłumaczenia tytułów zawodowych, stopni i tytułów naukowych. Zgodnie z informacją podaną w Biuletynie TEPIS (2000,

28-29) zaleca się, aby w tłumaczeniu zachowywać odrębność kulturową danego systemu połączoną z zasadą dostosowania się do konwencji języka przekładu. W przekładzie tytułów zawodowych i naukowych TEPIS (tamże) zaleca, aby trzymać się dwóch zasad. Pierwsza – stosowana przez ONZ – polega na zachowaniu narodowej specyfiki systemu szkolnictwa danego kraju poprzez cytowanie nazw i tytułów w ich oryginalnym brzmieniu obok odpowiednika w języku przekładu. W związku z tym, np. w tłumaczeniu z języka polskiego na język angielski, obok tłumaczenia tytułu *Master of law* (magister prawa), w przypadku zaś tytułu licencjata - *Licentiate (licencjat)*. Zasada ta obowiązuje także w tłumaczeniu tytułów w drugą stronę, np.: *bakalarz sztuk pięknych (Bachelor of Arts in Fine Arts)*, *bakalarz medycyny (Bachelor of Medicine)*, *bakalarz chirurgii (Bachelor of Surgery)*, *doktor (filozofii w zakresie) pedagogiki (Doctor of Philosophy in Pedagogy)*, *bakalarz pedagogiki (Bachelor of Art in Pedagogy)*.

Zgodnie z drugą zasadą tłumacz przysięgły w żadnym razie nie decyduje o równoważności wykształcenia nabytego w różnych krajach. Dlatego w trakcie przekładu nie wolno mu sugerować jakichkolwiek innych tytułów i stopni, niż wynika to z literalnego ich tłumaczenia. Ponadto tłumacz nie powinien dokonywać zabiegu uwspółcześniania archaizmów, jeżeli nie wyszły one z użycia w innym systemie szkolnictwa, np. *bakalarz*, ani porównywać polskiego tytułu licencjata z zagranicznym stopniem *bakalarza*. O równoważności poziomu wykształcenia może zdecydować jedynie odpowiedni organ, a nie tłumacz. W Polsce jest to Biuro Uznanalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej.

Reasumując: Zgodnie z zaleceniami wewnętrznymi PT TEPIS tytuły zawodowe, stopnie oraz tytuły naukowe należy pozostawiać w brzmieniu oryginalnym, przy czym przy pierwszym ich wystąpieniu w tekście tłumaczenia można dla celów informacyjnych przetłumaczyć je w nawiasie kwadratowym, a tłumaczowi nie wolno wyrażać opinii na temat równoważności poziomu wykształcenia.

W odniesieniu do przekładu stopni i tytułów naukowych oraz tytułów zawodowych tłumacz może oprzeć się także na uregulowaniu zawartym w treści aktów prawnych. Na podstawie art. 5 (3) umowy między RP a RFN o uznaniu ekwiwalencji w szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 1998 r. Nr 92, poz. 584) należy używać tytułów i stopni naukowych zawsze w brzmieniu oryginalnym, z podaniem nazwy jednostki przyznającej. Możliwie dosłowne tłumaczenie tytułów i stopni naukowych dołącza się ewentualnie w nawiasie. Natomiast w art. 4 umowy między RP a Republiką Austrii o ekwiwalencji w szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 1996 r. Nr 39, poz. 169) czytamy, że osoba posiadająca stopień naukowy (akademicki) jest upoważniona do używania go w takiej formie, jaka na mocy odpowiednich przepisów obowiązuje w kraju nadania stopnia: w pełnej nazwie bądź w skrócie (odpowiednio do dokumentu o nadaniu i/lub zgodnie z prawnymi względnie zwyczajowymi ustaleniami kraju pochodzenia). Stopień ten może być na żądanie wpisywany do dokumentów. W Polsce skróty tytułów zawodowych i stopni naukowych nie są uregulowane przepisami prawa, lecz używane zwyczajowo.

Na koniec należy jeszcze wspomnieć o dwóch dokumentach, które także mogą stanowić wytyczne dla tłumacza w zakresie przekładu tytułów zawodowych oraz tytułów i stopni naukowych, choć są one odmienne od opisanych powyżej zaleceń. Pierwszym z nich jest raport końcowy grupy roboczej, która w 1996 r. z inicjatywy Komisji

Europejskiej, Rady Europy oraz UNESCO/CEPES opracowała suplement do dyplomu. Dokument ten przewiduje następujące rozwiązania:⁹⁸

„W suplemencie do dyplomu powiedziane jest wyraźnie, że tytuł zawodowy (stopień naukowy) określający wykształcenie, nazwa instytucji, która go nadała, i system nadawania tytułów zawodowych oraz stopni i tytułów naukowych powinny być podane w języku danego kraju. Podstawą tego zalecenia jest fakt, że tłumaczenie tych nazw prawie zawsze wiąże się z dokonywaniem oceny danego wykształcenia i określeniem jego równoważności. Suplement został opracowany tak, by mógł stanowić obiektywny dokument wolny od wszelkich sądów wartościujących i stwierdzeń o równoważności. Suplement do dyplomu sam w sobie powinien zawierać wystarczającą ilość informacji na temat dyplomu, tak aby tłumaczenie (zawierające sądy wartościujące, które mogą wprowadzić w błąd) nie było potrzebne. Powinien także pozwalać czytającej go osobie na wyrobienie sobie własnej opinii dotyczącej opisanego w nim wykształcenia. Jednakże zarówno projekt pilotażowy jak i końcowe spotkanie oceniające wykazały, że opinie co do tłumaczenia tytułów zawodowych i nazw instytucji są podzielone. Niektórzy uczestnicy projektu sugerowali, że powinna istnieć możliwość zamieszczenia tłumaczeń tytułów i nazw. Jednakże większość członków grupy roboczej i uczestników projektu pilotażowego zdecydowanie nie zgodziła się na taką propozycję. Jest ona także sprzeczna z Konwencją o uznaniu kwalifikacji przyjętą przez Radę Europy i UNESCO. W efekcie ostateczny wzór suplementu do dyplomu nie zawiera możliwości tłumaczenia tytułów”.

Drugim dokumentem są *Zalecenia w sprawie kryteriów i procedur oceny wykształcenia uzyskanego za granicą* opracowane przez Komitet Konwencji Lizbońskiej i przyjęte 6 czerwca 2001 r. na drugim spotkaniu w Rydze. Zawierają one dwa punkty (23 i 24) dotyczące tłumaczeń:

„23. Należy rozważyć i wyraźnie określić wymogi dotyczące tłumaczenia dokumentów, a w szczególności potrzebę przedstawiania przez wnioskodawców tłumaczeń uwierzytelnionych wykonanych przez tłumaczy przysięgłych. Należy rozważyć, czy wymóg tłumaczenia może być ograniczony do podstawowych dokumentów oraz czy dokumenty wystawione w niektórych językach obcych, określonych przez organy właściwe do spraw uznawalności, mogą być przyjmowane bez tłumaczenia. Zachęca się zainteresowane państwa do rewizji aktualnych przepisów prawa krajowego uniemożliwiających przyjęcie dokumentów w językach innych niż język danego kraju bez tłumaczenia. Zwraca się uwagę na fakt, że stosowanie suplementu do dyplomu może zredukować konieczność tłumaczenia innych podstawowych dokumentów.

24. Regułą powinno być podawanie uzyskanego za granicą tytułu w wersji oryginalnej, bez tłumaczenia”.

Zalecenia w obydwu dokumentach nie przewidują tłumaczenia tytułów zawodowych oraz tytułów i stopni naukowych, co znajduje także potwierdzenie w stanowisku Hanny Reczulskiej, naczelnika Wydziału Uznawalności Wykształcenia w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Zdaniem Reczulskiej (2010, 4-6) tłumaczenie tytułu zakłada ocenę, która powinna być dokonywana jedynie przez ekspertów z dziedziny uznawania wykształcenia. Wg Reczulskiej (tamże) przykładem przekraczania przez tłumaczy swoich

⁹⁸ Źródło: www.buwiwm.edu.pl/publ/supl/ (2.02.2011 r.)

uprawnień jest przypadek, gdy zamiast rosyjskiego stopnia naukowego *kandydata nauk* pojawia się w tłumaczeniach nazwa polskiego odpowiednika tego stopnia, tj. *doktora*, podczas gdy rosyjski stopień *doktora* jest odpowiednikiem polskiego stopnia *doktora habilitowanego*. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku nazw dokumentów: amerykańskie *high school diploma* lub brytyjskie świadectwa GCE tłumaczone są jako świadectwa dojrzałości, choć równoważność taka może zostać ustalona jedynie przez kuratorów oświaty po przeprowadzeniu nostryfikacji. Podobnie bywa z dyplomami ukończenia studiów wyższych, np. amerykański tytuł *Bachelor* lub ukraiński *bakawr* tłumaczone są w sposób nieuprawniony jako tytuł licencjata.

Niestety, zalecenia z ostatnich dwóch dokumentów zupełnie nie przystają do pragmatyki wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego. Wiele osób zlecających tłumaczenie nie ma zamiaru nostryfikować dyplomu polskiego zagranicą, a jedynie przedłożyć dyplom potwierdzający ich wyższe wykształcenie. Dlatego tłumacz powinien zastanowić się, do jakich celów ma służyć jego tłumaczenie, do jakiego kraju wybiera się klient oraz jak się ma polski system tytułów zawodowych, stopni i tytułów naukowych do systemu stosowanego w kraju docelowym. W odniesieniu do nich w RFN cytowana powyżej ustawa podaje konkretny schemat postępowania (Tab. 2.):

Tab. 2. Tytuły wg umowy między RP a RFN o uznawaniu ekwiwalencji w szkolnictwie wyższym

Rzeczpospolita Polska	Republika Federalna Niemiec
magister (lub równoważny dyplom), magister inżynier, magister sztuki, magister edukacji	1. dyplom uniwersytecki z podaniem kierunku (np. Diplomingenieur), Magister Artium, pierwszy egzamin państwowy
Doktor	stopień doktora z podaniem kierunku (np. Dr. rer. nat.)
doktor habilitowany	Dr. habil.

Wg Masłowskiego najbezpieczniejszym rozwiązaniem wydaje się używanie w przekładzie oryginalnych tytułów zawodowych oraz tytułów i stopni naukowych lub - o ile to możliwe - ich tłumaczenie literalne z jednoczesnym opatrzeniem stosownymi wyjaśnieniami (np. w nawiasie), które w miarę możliwości mogą pozwolić na uniknięcie nieporozumień. W mojej opinii podyktowanej wieloletnim doświadczeniem należy zawsze podawać nazwy tytułów zawodowych, stopni oraz tytułów naukowych w brzmieniu oryginalnym, przy czym przy pierwszym ich wystąpieniu w tekście tłumaczenia można dla celów informacyjnych przetłumaczyć je w nawiasie kwadratowym, o ile to jest możliwe. W przypadku różnic w systemie kształcenia tłumacz powinien uczynić na ten temat odpowiednią wzmiankę w przypisie tłumacza. Nie wolno mu zaś wyrażać opinii na temat równoważności poziomu wykształcenia, o którym w Polsce decydować może Wydział Uznawalności Wykształcenia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Problemy przekładu skali ocen

W polskiej literaturze jedynie Jerzy Pieńkos (1999, 144) podejmuje kwestię tłumaczenia skali ocen i zaleca, aby w jej przekładzie stosować zasadę dosłowności. Podobne

wytyczne⁹⁹ w sprawie formalnych zasad sporządzania tłumaczeń obowiązujące oficjalnie bądź zwyczajowo w Niemczech i Austrii wyraźnie stanowią, aby oceny na świadectwach i dyplomach tłumaczyć możliwie najwierniej (najdosłowniej), a w uwadze tłumacza w Niemczech można, a w Austrii należy podać ich nazwy w brzmieniu oryginalnym.

Na szczególną uwagę zasługują z pewnością obszernie zalecenia dostępne w bazie informacyjnej ANABIN¹⁰⁰ - jednostki w RFN wspierającej proces uznawania i oceny międzynarodowych kwalifikacji edukacyjnych. Baza ta została założona przez Centralne Biuro Edukacji Zagranicznej (ZAB) działające przy Sekretariacie Stałej Konferencji Ministrów Edukacji Republiki Federalnej Niemiec (KMK) przy współudziale niemieckojęzycznych ośrodków zajmujących się ekwiwalencją wykształcenia w Austrii i Luksemburgu. Wśród obszernych informacji dotyczących rodzajów instytucji edukacyjnych na każdym etapie kształcenia oraz rodzajów uzyskiwanych stopni i tytułów zawodowych i/lub naukowych w Polsce zawiera także konkretne propozycje odnoszące się do przekładu skali ocen w szkołach i uczelniach wyższych (Tab. 3. do 6.).

Tab. 3. Skala ocen w szkołach działających zgodnie z ustawą o systemie oświaty do 1990 r.

Skala ocen			Uwagi
5	bardzo dobry	sehr gut	ocena najwyższa
4	dobry	Gut	
3	dostateczny	hinreichend	najniższa ocena pozytywna
2	niedostateczny	unzureichend	

Tab. 4. Skala ocen w szkołach działających zgodnie z ustawą o systemie oświaty od 1991 r.

Skala ocen			Uwagi
6	celujący	ausgezeichnet	ocena najwyższa
5	bardzo dobry	sehr gut	
4	dobry	Gut	
3	dostateczny	hinreichend	
2	mierny dopuszczający (od 1.9.1999 r.)	mäßig zulässig	najniższa ocena pozytywna
1	niedostateczny	unzureichend	

⁹⁹ Są to: (1) *Merkblatt für die Anfertigung von beglaubigten Übersetzungen* (2001), wydany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Wolnego i Hanzeatyckiego Miasta Hamburga, obowiązujące tłumaczy przysięgłych w tym kraju związkowym RFN, (2) *Richtlinien und Hinweise für die Anfertigung von Urkundenübersetzungen* (2004), zebrane przez Edmunda Ehlersa, członka Zarządu BDÜ e.V., Landesverband Baden-Württemberg e.V., które zalecane są tłumaczom przysięgłym przez Ministerstwo Sprawiedliwości i Ministerstwo Kultury i Oświaty Badenii-Wirtembergii, (3) *Empfehlungen des Österreichischen Gerichtsdolmetscherverbandes für die Anfertigung beglaubigter Übersetzungen für österreichische Behörden* (2004), opracowane przez stowarzyszenie Österreichischer Verband der Allgemein Beideten und Gerichtlich Zertifizierten Dolmetscher w Wiedniu.

¹⁰⁰ Źródło: www.anabin.de (1.02.2011 r.).

Tab. 5. Skala ocen w szkołach wyższych działających zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym

Skala ocen			Uwagi
5	bardzo dobry	sehr gut	ocena najwyższa
4,5	ponad dobry	über gut	
4	dobry	Gut	
3,5	dość dobry	gut genug	
3	dostateczny	hinreichend	najniższa ocena pozytywna
2	niedostateczny	unzureichend	

W niektórych szkołach wyższych znajduje zastosowanie nowy system oceniania obowiązujący w szkołach działających zgodnie z ustawą o systemie oświaty, ale uzupełniony czasami oceną pośrednią 5,5 lub 5+ (mieszana skala ocen).

Tab. 6. Skala ocen w szkołach wyższych przejęta ze zreformowanych szkół niższego szczebla

Skala ocen			Uwagi
6	celujący	ausgezeichnet	ocena najwyższa
5	bardzo dobry	sehr gut	
4	dobry	Gut	
3	dostateczny	hinreichend	
2	dopuszczający	zulässig	najniższa ocena pozytywna
1	niedostateczny	unzureichend	

Także zalecenia Stałej Komisji Ekspertów do Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Austrii o ekwiwalencji w szkolnictwie wyższym zawierają konkretne propozycje translatorskie w zakresie przekładu skali ocen obowiązującej w polskich szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (niższego szczebla) oraz polskich szkołach wyższych, gdzie skala ocen ustalana jest autonomicznie. Propozycje te zostały przedstawione w Tab. 7.

Tab. 7. Skala ocen w szkołach niższego szczebla i szkołach wyższych w Polsce

Szkoły niższego szczebla		Szkoły wyższe	
6	celujący (ausgezeichnet)	5	bardzo dobry (sehr gut)
5	bardzo dobry (sehr gut)	4	dobry (gut)
4	dobry (gut)	3	dostateczny (genügend)
3	dostateczny (genügend)	2	niedostateczny (ungenügend)
2	mierny (mäßig)	Uwaga: Niektóre uczelnie wystawiają ocenę 6 = celujący (ausgezeichnet) dla studentów osiągających szczególne wyniki. Na życzenie studenta szkoła wyższa może wystawić zaświadczenie zawierające informację o stosowanej w danej uczelni skali ocen.	
1	niedostateczny (ungenügend)		

Należy wyraźnie stwierdzić, iż zasada dosłownego tłumaczenia jest najlepszą strategią translatorską, gdyż nie prowadzi do nieporozumień, zwłaszcza że skala ocen w Niemczech¹⁰¹ i Austrii jest odwrotna w stosunku do skali ocen w polskich szkołach, a ponadto ilość ocen nie musi być taka sama (Tab. 8.).

Tab. 8. Skala ocen w szkołach niemieckojęzycznych (bez szkół wyższych)

Niemcy		Austria		Szwajcaria	
1	sehr gut (bardzo dobry)	1	sehr gut (bardzo dobry)	6	sehr gut (bardzo dobry)
2	gut (dobry)	2	gut (dobry)	5	gut (dobry)
3	befriedigend (zadowolający)	3	befriedigend (zadowolający)	4	genügend (dostateczny)
4	ausreichend (dostateczny)	4	genügend (dostateczny)	3	ungenügend (niedostateczny)
5	mangelhaft (mierny/słaby)	5	nicht genügend (niedostateczny)	2	schwach (słaby)
6	ungenügend (niedostateczny)			1	sehr schwach (bardzo słaby)

Za zasadą dosłownego przekładu ocen przemawia także sposób ich tłumaczenia przygotowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej na opublikowanych wzorach świadectw w wersjach dwujęzycznych¹⁰² dla uczniów szkół z nauczaniem w językach mniejszości narodowych. Na świadectwa polskich szkół podstawowych, gimnazjalnych i

¹⁰¹ Do tłumaczenia oddawane są czasami dokumenty szkolne z NRD, gdzie na świadectwach obowiązywała 5-stopniowa skala ocen: 1 = sehr gut (bardzo dobry), 2 = gut (dobry), 3 = befriedigend (zadowolający), 4 = genügend (dostateczny), 5 = ungenügend (niedostateczny).

¹⁰² Ich wzory znajdują się na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej MEN (www.bip.men.gov.pl). Szkoły, które prowadzą nauczanie w języku mniejszości, korzystają ze świadectw w wersji dwujęzycznej, zamawiając je w wybranej drukarni. Wzory te są zgodne z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych innych i druków szkolnych (Dz. U. Nr 97, poz. 624).

ponadgimnazjalnych skala ocen z przedmiotów nauczania i religii oraz z zachowania zostały przetłumaczone dosłownie w następujący sposób (Tab. 9):

Tab. 9. Propozycja MEN przekładu skali ocen z przedmiotów nauczania i religii oraz z zachowania

Skala ocen z przedmiotów nauczania		Skala ocen z zachowania		
6	celujący	ausgezeichnet	wzorowe	vorbildlich
5	bardzo dobry	sehr gut	bardzo dobre	sehr gut
4	dobry	gut	dobrze	gut
3	dostateczny	genügend	poprawne	korrekt
2	dopuszczający	zulassend	nieodpowiednie	mangelhaft
1	niedostateczny	ungenügend	naganne	schlecht

Reasumując należy stwierdzić, iż tłumaczenie dosłowne ocen, czyli ekwiwalentne na poziomie języka, jest mniej zwodnicze i nie wprowadza nikogo w błąd. Przekładanie ocen na system innego państwa nie leży w gestii tłumacza, gdyż mogłoby spowodować negatywne konsekwencje dla posiadacza dokumentu szkolnego. W przypadku braku skali ocen na polskim świadectwie i/lub dyplomie nieodzownym staje się wprowadzenie do tłumaczenia uwag przez tłumacza, w których wyjaśni on, jak dana skala ocen funkcjonuje. W odniesieniu do tłumaczenia ocen z języka rosyjskiego na język niemiecki Scheller (2006, 291) proponuje, aby tłumacz nie tylko objaśniał w swoim przypisie skalę ocen, lecz nawet wyraźnie wskazywał, której z niemieckich ocen odpowiada ocena rosyjska. Taki sposób postępowania jest o tyle niebezpieczny, że nie zawsze będzie możliwe przyporządkowanie ocen z jednego systemu edukacyjnego do drugiego, np. 5-stopniowa skala ocen w Rosji i Austrii versus 6-stopniowa skala ocen w Szwajcarii i Polsce.

Problemy przekładu nazw przedmiotów szkolnych

Zalecenia branżowe – zarówno polskich, jak i niemieckojęzycznych organizacji zrzeszających tłumaczy przysięgłych – nie podają żadnych wskazówek co do sposobu tłumaczenia nazw przedmiotów. Za źródło w ustalaniu ekwiwalentów funkcjonalnych w przypadku nazw przedmiotów szkolnych mogą posłużyć teksty paralelne¹⁰³, które w przeciwieństwie do słowników zawierają autentyczne wzorce tekstowe pod względem języka, stylu i konwencji. Na ich przydatność w procesie przekładu tekstów prawniczych wskazuje m. in. Aleksandra Matulewska (2010, 68) oraz Zofia Krzysztoforska-Weisswasser (1995, 18).

Tłumaczenie większości przedmiotów umieszczonych na polskich świadectwach szkolnych nie stwarza problemu, gdyż i polskie, i niemieckie nazwy przedmiotów należą do tego samego grecko-łacińskiego kręgu kulturowego¹⁰⁴. Nazwy te mają często ten sam źródłostw: grecki lub łaciński. Dlatego są przekładane za pomocą internacjonalizmów, np. *matematyka (Mathematik)*, *chemia (Chemie)*, *geografia (Geografie)*, *biologia (Biologie)*.

¹⁰³ Przykładowe teksty paralelne dotyczące języka niemieckiego można znaleźć w bogatych opracowaniach pod red. Iluka/Kubackiego (2003, 2006) oraz Kubackiego (2011).

¹⁰⁴ Ze względu na ramy niniejszego artykułu rezygnuję z analizy interlingwalnej w zakresie nazw przedmiotów nauczania w szkołach Austrii i niemieckojęzycznej Szwajcarii.

Nie stanowią problemu translacyjnego także jedno- lub dwuwyrzowe nazwy przedmiotów ogólnokształcących i języków obcych, jak *historia (Geschichte)*, *łacina (Latein)*, *język polski (Polnisch)*, *język angielski (Englisch)*, przy czym część z nich ma odmienną motywację strukturalną, np. *religia (Religionslehre)*, lub odmienne motywy nazwotwórcze, np. *plastyka (Kunst)*, *wychowanie fizyczne (Sportunterricht)*.

Nazwy niektórych przedmiotów ulegają zmianie. Niemniej jednak tłumacz może stosować jedną nazwę w języku docelowym, jeżeli problematyka, jakiej przedmiot dotyczy, jest zbliżona w obydwu systemach edukacyjnych, np. przedmiotowi *wiedza obywatelska*, *wychowanie obywatelskie*, *wiedza o społeczeństwie*, *propedeutyka nauki o społeczeństwie* może odpowiadać kilka nazw, np. *Sozialkunde*¹⁰⁵.

W odniesieniu do dwuwyrzowych nazw przedmiotów, w których członem określanym jest wyraz *zajęcia* lub *wychowanie*, przydatną strategią tłumaczenia będzie wyzerowanie tego elementu w języku docelowym, a więc wspomniana już powyżej strategia redukcji, np. *zajęcia artystyczne (Kunst)*, *zajęcia techniczne (Technik)*, *wychowanie fizyczne (Sport)*, *wychowanie muzyczne (Musik)*.

Najtrudniejsze w przekładzie są natomiast takie przedmioty, których wielowyrzowe nazwy nie funkcjonują jako nazwy przedmiotów w systemie edukacyjnym kraju języka docelowego, np. *przysposobienie/wychowanie obronne* (w polskim liceum), *edukacja dla bezpieczeństwa* (w polskim gimnazjum), *przysposobienie/wychowanie do życia w rodzinie*, *ochrona i kształtowanie środowiska*, *elementy informatyki*, *technologia informacyjna*, *podstawy przedsiębiorczości*, *wybrane zagadnienia z prawa*. W przypadku tych przedmiotów tłumacz może przetłumaczyć je dosłownie, zachowując zasady gramatyczno-składniowe języka docelowego, lub ustalić dla nich ekwiwalent funkcjonalny (Tab. 10).

Tab. 10. Ekwiwalenty dosłowne i funkcjonalne dla wybranych polskich przedmiotów nauczania

Nazwa przedmiotu	Ekwiwalent dosłowny	Ekwiwalent funkcjonalny
Przysposobienie do życia w rodzinie	Vorbereitung auf Familienleben	Erziehung zum Familienleben
Przysposobienie obronne	Vorbereitung auf Verteidigung	vormilitärische Ausbildung lub Zivilverteidigung ¹⁰⁶
Edukacja dla bezpieczeństwa	Sicherheitsausbildung	vormilitärische Ausbildung lub Zivilverteidigung
Ochrona i kształtowanie środowiska	Schutz u. Gestaltung der Umwelt	Umweltschutz und -gestaltung
Technologia informacyjna	Informationstechnologie	Informationstechnik (IT)
Elementy informatyki	Elemente der Informatik	Grundlagen der Informatik lub EDV-Grundlagen
Podstawy przedsiębiorczości	Grundlagen des Unternehmertums	Grundlagen der Betriebswirtschaftslehre
Wybrane zagadnienia z prawa	Ausgewählte Fragen aus dem Recht	Einführung in das Recht

¹⁰⁵ Na niemieckich świadectwa można również znaleźć takie nazwy przedmiotu, jak: *Gemeinschaftskunde*, *Politische Bildung*.

¹⁰⁶ Na wzorach świadectw z BIP MEN (p. przyp. 7.) przetłumaczono ten przedmiot jako *Wehrunterricht*, który był obligatoryjnym przedmiotem nauczania w NRD.

Nielatwy jest także przykład dwuskładnikowych przedmiotów specjalistycznych, w których członem określającym jest wyraz *warsztaty* lub *pracownia*. W zależności od rodzaju szkoły leksem ten – dla czytelności nazwy przedmiotu – powinien być inaczej tłumaczony, np. *warsztaty plastyczne (Kunst-Workshop)*, *pracownia techniczna (technische Werkstatt)*, *pracownia pielęgniarstwa (Labor der Krankenpflege)*.

Problemem translacyjnym mogą być również nazwy przedmiotów w obrębie grupy dwóch rzeczowników połączonych spójnikiem „i” dookreślanych jednym przymiotnikiem, np. *maszyny i urządzenia elektryczne*, ponieważ ze struktury takiej nazwy nie wiadomo, czy przymiotnik jest członkiem określającym obydwu rzeczowników czy nie. W związku z tym tłumacz powinien – o ile to możliwe – tak przełożyć nazwę przedmiotu, aby i w języku docelowym pozostawić pole do interpretacji, np. *elektrische Anlagen und Maschinen*. Niestety, nie zawsze jest to możliwe, gdy czasami polski przymiotnik nie może zostać oddany za pomocą niemieckiego przymiotnika, ale musi wejść w skład złożenia, co wymusza jednoznaczność interpretacyjną, np. *dźwignice i urządzenia transportowe = Hebemaschinen und Transporteinrichtungen*.

Problemy przekładu formuł poświadczających posiadane przez absolwenta wykształcenie i jego uprawnienia

Ostatnim zagadnieniem, które stanowi spore wyzwanie translatorskie, jest przekład formuł poświadczających zdobyte przez posiadacza świadectwa lub dyplomu wykształcenie i jego uprawnienia. Na świadectwach i dyplomach ukończenia określonego etapu kształcenia wystawianych do momentu przeprowadzenia reformy oświaty w 1999 r. formuły te były bardzo skomplikowane pod względem składniowym. Za przykład niech posłuży taka formuła ze świadectwa ukończenia zasadniczej szkoły zawodowej, wydanego w 1986 r. przez Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Chrzanowie (Iluk/Kubacki, 2006, 46):

„Świadectwo jest dokumentem stwierdzającym posiadanie wykształcenia na poziomie robotnika wykwalifikowanego lub pracownika o równorzędnych kwalifikacjach i uprawnienia do ubiegania się o przyjęcie do średniej szkoły ogólnokształcącej lub zawodowej, organizowanej na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej w myśl zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 14 października 1976 r. w sprawie organizacji zasadniczych szkół zawodowych i zasadniczych szkół zawodowych przyzakładowych (Dz. Urz. Min. Ośw. i Wych. Nr 10, poz. 79 z 1976 r.) oraz zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 10 sierpnia 1982 r. w sprawie egzaminu z nauki zawodu, przygotowania zawodowego i nadawania tytułów kwalifikacyjnych w szkołach zawodowych (Dz. Urz. Min. Ośw. i Wych. Nr 11, poz. 99 z 1982 r.)”.

„Das Zeugnis beurkundet den Erwerb der Ausbildung auf dem Niveau eines Facharbeiters oder eines Arbeiters mit vergleichbarer Qualifikation und berechtigt zur Bewerbung um die Aufnahme in eine allgemeinbildende Oberschule oder Berufsoberschule, aufbauend auf vorausgehender abgeschlossener Berufsgrundausbildung gemäß der Anordnung des Ministers für Bildung und Erziehung [Kultusminister] über den Aufbau der Berufsgrundschulen und Berufsgrundschulen bei den Betriebsstätten vom 14. Oktober 1976 (Amtsblatt des Ministers für Bildung und Erziehung von 1976 Nr. 10 Pos. 79) sowie der Anordnung des Ministers für Bildung und Erziehung [Kultusminister] betreffend die Prüfung in der Berufsausbildung [Facharbeiterprüfung] und Berufsvorbereitung [Abschlussprüfung im

Bildungsgang zur Berufsvorbereitung] sowie die Verleihung von Fachtiteln in den Berufsschulen vom 10. August 1982 (Amtsblatt des Ministers für Bildung und Erziehung von 1982 Nr. 11 Pos. 99).“ (tłumaczenie ADK)

W powyższym zdaniu ze świadectwa można wskazać na następujące problemy translatoryczne:

- (i) przekład nazwy szkoły niewystępującej w niemieckim systemie edukacyjnym - *zasadnicza szkoła zawodowa (przyzakładowa)*,
- (ii) przekład nazwy promulgatora - *Dz. Urz. Min. Ośw. i Wych.*,
- (iii) przekład nazw egzaminów - *egzamin z nauki zawodu, egzamin z przygotowania zawodowego*,
- (iv) przekład rozbudowanej konstrukcji określającej typ szkoły - *szkoła organizowana na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej*.

W trzech pierwszych przypadkach trudność w przekładzie polega na tym, czy tłumacz ma skorzystać z ekwiwalentu zorientowanego na kulturę prawną języka docelowego (ekwiwalentu funkcjonalnego), czy z ekwiwalentu ukierunkowanego na kulturę prawną języka wyjściowego (ekwiwalentu dosłownego).

W celu pozyskania optymalnego ekwiwalentu dla polskiej nazwy szkoły warto przyrzeć się systemowi kształcenia zawodowego w Polsce i Niemczech oraz rodzajom szkół zawodowych kształcących na tym etapie.

Polska zasadnicza szkoła zawodowa jest szkołą na podbudowie programowej gimnazjum realizującą program w zakresie kształcenia ogólnego i zawodowego. Kształcenie zawodowe odbywa się na poziomie czeladniczym, zgodnie z profilem danej szkoły położonej najczęściej w pobliżu zakładu pracy, w którym ono się odbywa. Po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej absolwent otrzymuje świadectwo lub dyplom poświadczający kwalifikacje zawodowe, o ile przystąpi on do nieobowiązkowego egzaminu zawodowego, składanego przed Okręgową Komisją Egzaminacyjną. Naukę można kontynuować w 2-letnim liceum ogólnokształcącym (uzupełniającym) lub w 3-letnim technikum uzupełniającym, a ich ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu matury.

W niemieckim systemie szkolnictwa zawodowego istnieją dwa typy szkół, które spełniają podobną funkcję, jak zasadnicza szkoła zawodowa. Pierwsza to *Berufsschule (szkoła zawodowa)* o zbliżonym do szkoły w Polsce okresie nauczania od 2 do 3,5 lat, która kształci w systemie dualnym, tzn. kształcenie teoretyczne odbywa się na terenie szkoły, natomiast kształcenie praktyczne na terenie zakładu, gdzie uczeń odbywa praktykę. W odróżnieniu od systemu kształcenia w Polsce jest to jednak szkoła dająca średnie wykształcenie bez matury. Drugi typ szkoły to *Berufsgrundschule (podstawowa/zasadnicza szkoła zawodowa)* trwająca zaledwie 1 rok, po której ukończeniu absolwent legitymuje się wykształceniem na poziomie średnim pierwszego stopnia. Warunkiem przyjęcia do takiego typu szkoły zawodowej jest ukończenie szkoły średniej niższej na poziomie podstawowym (*Hauptschule*).

W związku z powyższym nie będzie błędem translacyjnym użycie dla nazwy *zasadnicza szkoła zawodowa (przyzakładowa)* ekwiwalentu funkcjonalnego *Berufsschule* lub *Berufsgrundschule* zamiast zrozumiałego, ale rzadko używanego ekwiwalentu dosłownego *grundlegende Berufsschule* dookreślonego w postpozycji składnikiem wskazującym na status szkoły - *przyzakładowa (bei der Betriebsstätte, betrieblich)*.

Podobne trudności nasuwają się także z przekładem nazwy promulgatora oraz nazw egzaminów. W obydwu przypadkach tłumacz może znów wybierać pomiędzy ekwiwalentem funkcjonalnym albo dosłownym (Tab. 11.):

Tab. 11. Ekwiwalenty dosłowne i funkcjonalne dla nazwy promulgatora i nazw egzaminów

Promulgator/nazwa egzaminu	Ekwiwalent dosłowny	Ekwiwalent funkcjonalny
Dz. Urz. Min. Ośw. i Wych	Amtsblatt des Ministers für Bildung und Erziehung	Amtsblatt des Kultusministeriums
Egzamin z nauki zawodu	Prüfung in der Berufsausbildung	Facharbeiterprüfung
Egzamin z przygotowania zawodowego	Prüfung in der Berufsvorbereitung	Abschlussprüfung im Bildungsgang zur Berufsvorbereitung

Ekwiwalenty funkcjonalne oparte są na instytucjach prawnych, które funkcjonują w RFN. Terminem *Kultusministerium* określa się w krajach związkowych najwyższą władzę w sprawach oświaty, obejmującą częściowo szkolnictwo wyższe, na której czele stoi minister edukacji, kultury i sztuki - *Kultusminister*. Zadania w zakresie szkolnictwa niższego i wyższego szczebla leżą bowiem w gestii krajów związkowych.

Egzamin z nauki zawodu – *Facharbeiterprüfung* – jest egzaminem państwowym potwierdzającym uzyskanie kwalifikacji na poziomie pracownika wykwalifikowanego. Dzięki niemu instytucja zewnętrzna sprawdza, czy egzaminowany posiada odpowiednie umiejętności zawodowe określone w odpowiednich programach nauczania. Natomiast egzamin z przygotowania zawodowego – *Abschlussprüfung im Bildungsgang zur Berufsvorbereitung* – kończy etap edukacji w szkole przygotowującej do wykonywania zawodu. Uzyskanie pozytywnego wyniku z tego egzaminu jest równoznaczne z ukończeniem szkoły głównej w Niemczech przygotowującej absolwenta do wykonywania lub kontynuowania nauki zawodu. W odniesieniu do ostatniej nazwy egzaminu warto także zwrócić uwagę na dookreślenie leksemu *Prüfung* w złożeniu niemieckim poprzez dodanie członu określającego *Abschluss*, co wynika z chęci doprecyzowania faktu, że chodzi o ostateczny egzamin kończący szkołę.

Ostatnia kwestia dotyczy przekładu rozbudowanej konstrukcji określającej typ szkoły *szkoła organizowana na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej*. W celu jej poprawnego przełożenia można wykorzystać w niemczyźnie konstrukcję z imiesłowem czasu terażniejszego (Partizip I) wraz z uzualnym i transparentnym dookreśleniem informującym o ukończeniu wykształcenia na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej: *Schule, aufbauend auf vorausgehender abgeschlossener Berufsgrundausbildung*. Problem translacyjny polega tu na tym, że polska nazwa została wyrażona w sposób dość skomplikowany, a w jej przekładzie chodzi o to, aby ją uprościć i podać w formie zrozumiałej dla niemieckojęzycznego odbiorcy.

Na koniec należy wspomnieć jeszcze o tłumaczeniu abrewiacji, które zasadniczo nie nasręczają tłumaczowi większych trudności. Zazwyczaj na świadectwach i dyplomach, jako dokumentach urzędowych, nie stosuje się skrótów o charakterze specjalistycznym, chyba że pochodzą one z języka ogólnego, np. *nr (numer), im. (imienia), m. p. (mała pieczęć), woj.*

(województwo), lub dotyczą tytułów zawodowych i stopni naukowych osób, które je wystawiają, np. *mgr, mgr inż., dr, dr hab., prof.* Zasadą jest, iż skróty powszechnie znane można przetłumaczyć bez konieczności ich rozwijania. Trudności może przysporzyć jedynie przekład jednego skrótu i jednego skrótownica o charakterze specjalistycznym.

Pierwszy to skrót francuski *coll* (lub spolszczony zapis *kol*) będący typowym skrótem spotykanym w dokumentach szkolnych i oznaczającym *collation* (z łaciny *collatio*), czyli porównanie odpisu, kopii z oryginałem. Jest używany przez nauczycieli i egzaminatorów maturalnych, którzy kolacjonują (czyli sprawdzają) świadectwa zgodnie z zarządzeniem ministerialnym. Fakt sprawdzenia odnotowują, wpisując skrót *coll* oraz składając podpis u dołu, zwykle w lewym rogu świadectwa. Nie dotyczy to dyplomów szkół wyższych.

Numer PESEL jest skrótowncem występujący na nowym świadectwie dojrzałości. Skrót ten pochodzi od nazwy rejestru *Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności*, w którym gromadzone są dane m. in. na temat daty urodzenia, płci, miejsca urodzenia oraz miejsca stałego i/lub czasowego zamieszkania. 11-cyfrowy numer PESEL jednoznacznie identyfikuje określoną osobę fizyczną. Istnieje kilka sposobów przekładu tego skrótu: (1) rozszyfrowanie skrótu i przetłumaczenie nazwy w całości jako *allgemeines elektronisches System zur Personenerfassung*, (2) utworzenie hybrydy ze skrótu polskiego i niemieckiego *PESEL-Nr.*, (3) użycie nazwy opisowej *Personen-Identifikationsnummer* lub (4) użycie funkcjonalnego ekwiwalentu w postaci terminu *Personenkennzahl* obowiązującego w NRD dla centralnie prowadzonej identyfikacji obywateli tego państwa.

Oprócz dbałości o stronę merytoryczną tłumaczenia, a więc możliwie najlepszy dobór ekwiwalentów, tłumacz powinien także zadbać o zachowanie formalnych zasad wg zaleceń opracowanych w *Kodeksie tłumacza przysięgłego* (2005). Chodzi tu o opisy pieczęci, wzmianki o występowaniu w tekście wyjściowym znaczków opłaty skarbowej, podpisów albo parafek czy też o adnotacje, iż rubryka na formularzu jest pusta. Należy natomiast wyraźnie podkreślić, iż tłumaczeniu nie podlegają nieistotne dla treści dokumentu stopki drukarskie, które tłumacz może ewentualnie przepisać.

Wnioski

Podsumowując należy stwierdzić, że omówione w artykule dokumenty szkolne stwarzają tłumaczom przysięgłym wiele problemów translacyjnych. Po pierwsze, muszą bardzo dobrze orientować się w systemie edukacyjnym Polski oraz krajów niemieckojęzycznych, czyli znać typy szkół i uczelni, rodzaje tytułów zawodowych nadawanych absolwentom, typy tytułów i stopni naukowych oraz stosowane skale ocen. Po drugie, muszą wiedzieć, czy istnieją uregulowania prawne o uznawaniu wykształcenia w szkolnictwie polskim i krajów obszaru niemieckojęzycznego, a w szczególności czy zawarto w nich zasady dotyczące przekładu ocen oraz tytułów zawodowych i stopni oraz tytułów naukowych. Zasady te – stanowiące miarodajne zalecenia ciał normotwórczych – powinny obowiązywać w przekładzie poświadczonym dokumentów szkolnych. Po trzecie, muszą wiedzieć, czy organizacje zrzeszające tłumaczy przysięgłych, względnie autorytety naukowe podejmujące kwestie traduktologiczne, wypracowały branżowe zalecenia nt. zasad przekładu dokumentów szkolnych. I wreszcie po czwarte, powinni

uświadomić sobie, jakie należy zastosować strategie translacyjne w przypadku braku skali ocen na świadectwie, odmiennych nazw szkół i uczelni w systemach szkolnictwa kraju języka wyjściowego i docelowego, elementów brachygraficznymi, jeśli takowe pojawią się na dokumencie urzędowym, a także problemów z przekładem nazw przedmiotów szkolnych i formuł poświadczających posiadane przez absolwenta wykształcenie i jego uprawnienia. Ponadto nie bez znaczenia pozostaje wybór przez tłumacza ekwiwalentów funkcjonalnych bądź dosłownych, czyli podjęcie decyzji o tym, czy translat będzie zorientowany na kulturę kraju języka wyjściowego czy docelowego. Z punktu widzenia przekładu najbardziej wiarygodnym źródłem informacji terminologicznej i tekstowo-normatywnej są zawsze teksty paralelne, które funkcjonują w rzeczywistości języka docelowego. Słowniki natomiast mogą wprowadzić tłumacza w błąd, co widać choćby na przykładzie różnorodnych propozycji tłumaczenia ocen. Oprócz nienagannego pod względem terminologiczno-językowym przekładu tłumacz przysięgły powinien również zadbać o należytą stronę formalną tłumaczenia, co oznacza stosowanie się do wszystkich branżowych zasad sporządzania tłumaczenia poświadczonych.

Bibliografia

- Czyżewska, Marta, 2010, *Das Diploma Supplement als Übersetzungsgegenstand*, „Lingua Legis“ nr 18, s. 68-74.
- Fleck, K. E. W., 1999, *Urkundenübersetzung*, [w:] *Handbuch Translation*, red. M. Snell-Hornby, H. G. Höning, p. Kußmaul, P. A. Schmitt, Tübingen, s. 230-234.
- Iluk, Jan, 1992, *Voraussetzungen für eine angemessene Übersetzung von Namen öffentlicher Einrichtungen*, [w:] *Wissenschaftliche Arbeiten zur Literatur und Linguistik*, red. J. Iluk, Katowice, s. 52-62.
- Iluk, Jan, Kubacki, Artur, 2003, *Wzory polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych*, Katowice, Wydawnictwo Gnome.
- Iluk, Jan, Kubacki, Artur Dariusz, 2006, *Wybór polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych*, Warszawa, Wydawnictwo Promocja XXI.
- Kierzkowska, Danuta, 2005, *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem*, Warszawa, Wydawnictwo TEPIS.
- Kubacki, Artur Dariusz, 2007, *Problemy tłumaczenia niemieckojęzycznych dokumentów samochodowych*, [w:] *Współczesne kierunki analiz przekładowych*, red. M. Piotrowska, Kraków, Tertium, s. 121-132.
- Kubacki, Artur Dariusz, 2008, *Zestawienie niemieckich i polskich ekwiwalentów nazw władzy sądowniczej*, [w:] „Lingua Legis” nr 16, s. 52-67.
- Kubacki, Artur Dariusz, 2011, *Problemy terminologiczne w tłumaczeniu uwierzytelnionym polskich i niemieckich dokumentów USC*, [w:] *Współczesne kierunki analiz przekładowych*, red. M. Piotrowska, Kraków, Tertium, w druku.
- Kubacki, Artur Dariusz, 2011, *Neue Auswahl deutschsprachiger Dokumente*, Warszawa, Wydawnictwo Translegis.
- Krzysztoforska-Weisswasser, Zofia, 1995, *Wykorzystanie tekstów paralelnych przy tłumaczeniu wyroków w procesie cywilnym*, [w:] „Lingua Legis“ nr 2, s. 18-20.
- Matulewska, Aleksandra, 2010, *Teksty paralelne a ustalenie konotatów i denotatów na potrzeby przekładu polsko-angielskiego*, [w:] „Legilingwistyka Porównawcza” nr 3, s. 57-70.
- Pieńkos, Jerzy, 1999, *Podstawy juryslingwistyki. Język w prawie – Prawo w języku*, Warszawa, Oficyna Prawnicza Muza.
- Reczulska, Hanna, 2010, *Nieprzystawalność systemów edukacji na świecie*, [w:] „Lingua Legis“ nr 18, s. 3-6.
- Scheller, Dennis, 2006, *Schulnoten als Problem bei der Urkundenübersetzung. Anmerkungen zur Äquivalenzproblematik bei der Übersetzung russischer Schulnoten ins Deutsche*, „Das Wort“ (=Germanistisches Jahrbuch Russland), s. 277-296.
- Terminologia szkolna po angielsku, czyli jak tłumaczyć tytuły zawodowe i naukowe*, [w:] „Biuletyn TEPIS” nr 38/2000, s. 28-29.

